

УДК 327.3

І. Сервецький, д-р юрид. наук, доц., проф.,
І. Дулкай, курсант
Національна академія внутрішніх справ, Київ

АГЕНТУРА ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ – ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА

В статті розглядаються поняття та зміст агентури іноземної держави. Особливо досліджуються питання суспільної небезпеки агентури іноземної держави.

Ключові слова: кримінальне право, оперативно-розшукове документування, агентура, агентура іноземної держави.

Загострення соціально-політичної ситуації в Україні через воєнне вторгнення та анексію українських земель змушує наше суспільство задіяти всі наявні інтелектуальні можливості нації для протидії зовнішньому агресору. Зважаючи на характер, сутність та зміст посягань на суверенітет, територіальну цілісність, забезпечення економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави [1], а у мовах неприхованих воєнних дій на нашій території, основна увага якої зосереджена на активізації підривної діяльності агентури та спецслужб, змушує нас по-новому усвідомити наявні загрози, що існують від агентури та діяльності спецслужб іноземних держав. Відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу України (ККУ) державна зрада це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [2]. На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист (ст. 2) державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [3].

Отже, суб'єктами відповідальності за злочини, передбачені ст. 111 КК України (Державна зрада) є громадяни України, які умисно вчинили протиправні дії проти України.

Так історично склалося, що етнічні росіяни проживають на нашій землі, мають родини, часто українських дружин, народили дітей, мають рівні права в усіх сферах суспільного життя (економіці, бізнесу, комерційних структурах) реалізують свої конституційні права.

Працюють в органах влади, управліннях, судових та правоохоронних органах, секретних об'єктах воєнного призначення, технічних, науково-дослідницьких установах та наукових центрах.

Перебувають на керівних посадах держави (керівники партій, рухів, громадських організацій), займаються обороною нашої території й водночас підтримують родинні зв'язки на своїй історичній батьківщині: з батьками, сестрами, братами, друзями, підтримують наукові зв'язки з провідними вченими в усіх сферах (космосу, ракетобудування, військового озброєння, тощо), а коли мова йде про захист території на якій вони проживають, ось тут і виникає проблема. Такий стан речей є звичним явищем у мирний час, але коли йде війна, що загострила взаємовідносини між людьми до найвищого ступеня протиріччя і поставила запитання: "Ви будете захищати свою землю, сім'ю, дітей – так чи ні?".

Серед етнічних росіян свідомою частиною суспільства встала на захист справедливості проти зовнішньої аг-

ресії Росії, не дивлячись на те, що вони етнічні росіяни, а інша прагне повернення України до складу Росії.

Серед етнічних українців є певна частина суспільства, що пов'язана з Росією бізнесом, науковими інтересами, ідеологічними вподобаннями, відкрито або приховано підтримує агресію Росії.

Тому пропонуємо розглянути таємну сторону цієї проблеми, яку успішно використовують спецслужби іноземної держави, а також чинники, що сприяють ефективному функціонуванню освідомлення в нашому суспільстві.

Усе це складає актуальність проблеми та дозволить активно протидіяти агентурній розвідці іноземних спецслужб в усіх сферах суспільного життя, а саме: політичній, економічній, соціальній, військово-технічній та науковій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, що мають місце у роботах таких учених А. І. Асеевський [4], В. Бадрак [5], В. М. Бебик [6], І. Бороган [7], К. Брожко [8], А. Даллес [9], В. Б. Кассис [10], Ю. Я. Киршин [11], В.Є. Курілло [12], В.Н. Любов [13], В. Плэтт [14], Ю.І. Аверьянов [15], Г. Г. Почепцов [16], Г. Г. Почепцов [17], Г.Г. Почепцов [18], Г. Рогозин [19], Р. Ронин [20], П.А. Судоплатов [21], Г. Томас [22], Е.Б. Черняк [23], К. Эндрю [24].

Мета дослідження полягає в науковому аналізі найважливіших сфер суспільного життя та в з'ясуванні, за яких умов може здійснюється вербування іноземними спецслужбами громадян України, які потенційно можуть становити загрозу для основ української державності.

Основні результати дослідження. Розвідувальна діяльність іноземних країн спрямована на дестабілізацію політичної системи.

Політична діяльність – невід'ємна складова загальної людської діяльності, специфічна сутність якої полягає в сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання і використання влади [25].

Велике значення має функціонування в Україні демократичного політичного режиму, що регламентує плюралізм політичної думки.

Політичний режим – тип, характер влади в країні; сукупність засобів і методів її функціонування [26].

Тип держави – за формою є самоорганізацією; самовизначення й самовираження певної нації на певній суверенній території, системи такої держави тощо [27].

Характер влади – демократія – політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади є народ, який здійснює позитивні зміни в суспільстві шляхом еволюційних та революційних перетворень [28].

Так Україна є демократичною, соціальною державою, у якій функціонує багатопартійна система (налічується близько двохсот партій). Програми цих партій можуть мати різні напрямки та цілі, що умовно можна поділити на три основних групи:

Перша група партій, програми яких передбачають зміцнення української державності, захисту національних інтересів підвищення добробуту населення, виховання духу патріотизму та націоналізму.

Друга група партій у своїй політиці дотримується погляду соціальної та міжнародної співпраці, вони допускають укладення договорів про співпрацю в політичній сфері з іншими країнами на засадах.

Третя група партій у своїй програмі передбачає інтернаціоналізм та повністю підтримує ідеї щодо об'єднання України з Російською Федерацією й Білорусією в різних сферах діяльності.

Відповідно таке розходження в програмних цілях політичних партій є дозволенним Конституцією України, а також сприяє проникненню агентури розвідувальних спецслужб. Конституційно-правовий інститут недоторканості народних депутатів, суддів, міністрів дає можливість вільно та безкарно функціонувати агентурній мережі в найвищих державних владних органах.

Розвідувальна діяльність іноземних спецслужб спрямована на здійснення контролю політичного життя держави, формування вигідного політичного курсу України до держави суб'єкта розвідувальної діяльності та вербування агентів серед осіб, які займають керівні посади в політичних партіях.

Так, об'єктами уваги іноземних спецслужб, стосовно яких здійснюється вербування розвідувальними спецслужбами іноземних країн є:

керівники та ідеологи політичних партій, громадських об'єднань, рухів та організацій;

народні депутати України, які входять у політичні об'єднання, рухи;

міністри Кабінету Міністрів України, які здійснюють контроль за діяльністю центральних органів виконавчої влади тощо;

судді Конституційного Суду України та суддів загальної юрисдикції, які можуть розглядати та спеціалізуються на розгляді справ щодо поновлення, припинення діяльності політичних партій, громадських об'єднань, рухів, організацій тощо.

керівники силових органів влади (СБУ, МВС, прокуратури), які за своїми функціональними обов'язками зобов'язані контролювати діяльність політичних партій, рухів тощо.

Соціальна сфера для будь якої держави є найуразливішою сферою, яку використовують у своїх інтересах спецслужби. Головним завданням суб'єктів розвідувальної діяльності іноземних країн є встановлення контролю над соціальними інститутами держави, що дозволяє контролювати та маніпулювати світоглядом громадян. Володіння свідомістю суспільства, координація його поведінки та вдала маніпуляція являють собою одну з основних складових розвідувальної діяльності – соціальної розвідки.

Соціальна розвідка спрямована на отримання інформації про світоглядні погляди суспільства, вивчення градації суспільства, проникнення безпосередньо в соціальні групи та формування їх світогляду шляхом дискримінації та диверсійних дій.

Усе це стає можливим, тому що людина практично ніколи не включена до суспільної взаємодії безпосередньо. Вона завжди входить до певної групи, інтереси й норми поведінки якої впливають на неї. Суспільство складається з цих груп. Тому для розуміння суспільних процесів, що відбуваються, необхідно здійснювати аналіз суспільства з позицій соціальної структури та соціального класу.

Соціальна структура населення – це система різних видів спільнот (класових, майнових, професійних, територіальних) і стійких та впорядкованих зв'язків між ними [29].

Соціальний клас – велика сукупність людей з близьким життєвим рівнем, цінностями, інтересами, освітою, соціальним статусом [30]. Як правило, виділяють ви-

щий, середній і нижчий клас. У результаті процесу взаємодії особи, соціального класу та суспільства в цілому здійснюється соціальна діяльність.

Отже, соціальну діяльність можна визначити як цілеспрямовані дії, що базуються на врахуванні потреб, інтересів і дій інших людей, а також існуючих в суспільстві соціальних норм. Сукупність учинків та інших соціальних дій особистості, які мають мотиви, реакцію на її соціальний статус, складають поведінку людини. Визначальною основою соціальної діяльності й соціальної поведінки особистості виступають об'єктивні умови її життєдіяльності, що породжують певні потреби й інтереси.

На генетичному рівні підсвідомості в людини закладений базис поведінки в процесі життєдіяльності, так звані інстинкти. Інстинкти – це сукупність уроджених реакцій на подразники, а не розумова діяльність [31]. Одним з таких є стадний інстинкт. Він полягає в одноманітності поведінки певної групи осіб. Цьому сприяє те, що на рівні свідомості людина не здатна до критичного аналізу отриманої інформації, що насамперед призводить до вступу в дію підсвідомості, яка або погоджується з отриманою інформацією, або копіює поведінку сусіднього суб'єкта. Вивчення цього питання бере на себе психологія, яка виділяє на це питання цілий напрямок – "психологія мас".

Психологія мас – область психології, предметом досліджень якої є природа, сутність, закономірності виникнення, формування, функціонування та розвитку нагровів і мас, як специфічних форм спільнот людей [32].

Можна виділити основні методи проведення соціальної розвідки:

контроль ЗМІ, що можуть створювати відповідну емоційну атмосферу в суспільстві й розігрівати готовність населення некритично сприймати інформацію;

вербування осіб, які мають авторитет та відповідні точки впливу на суспільство в цілому, чи певні соціальні групи;

наявність загальних страхів (Народ, яким керує підсвідомий страх, не може творити і бути щасливим, він може тільки підкорятися чужій волі. Еліти цього народу, які теж бояться взяти на себе відповідальність, можуть бути тільки маріонетками. Вони приречені жити за чийсь правилами, постійно оглядатися й виконувати чийсь примхи);

учинення диверсійних дій по підриву авторитету органів влади та силових структур. Розчарування та недовіра народу до суб'єкта влади являє собою основу делегітимізації влади й дестабілізації державних органів та структур.

Однією з основних сфер розвідувальної діяльності іноземних спецпідрозділів є економічна сфера України.

Економічна діяльність – процес виробництва продукції (товарів та послуг), що здійснюється з використанням певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо. Економічна діяльність характеризується витратами на виробництво, процесом виробництва та випуском продукції.

Об'єктом економічної розвідки є найважливіші галузі економіки, які забезпечують основу функціонування держави, структура виробництва, форми власності, інші економічні інтереси та механізми їх реалізації.

Основою функціонування держави є: Україна – потенційно багата країна, яка усвідомлює себе й сприймається ззовні як політична та економічна держава рівня Польщі й Туреччини. Серед колишніх республік СРСР Україна отримала в спадок один з найкращих наборів вихідних ресурсів. В Україні функціонує ринкова економічна система. Основними економічними сферами України є: електроенергетика, транспорт, будівництво, зв'язок, торгівля, промисловість, банківська

система, державні фінанси, корпоративні фінанси, фінанси домогосподарств.

Народногосподарський комплекс країни включає такі види промисловості, як важке машинобудування, чорна та кольорова металургія, суднобудування, виробництво автобусів, легкових та вантажних автомобілів, тракторів та іншої сільськогосподарської техніки, тепловозів, верстатів, турбін, авіаційних двигунів та літаків, обладнання для електростанцій, нафтогазової та хімічної промисловості тощо. Крім того, Україна є потужним виробником електроенергії.

Літаки типу "АН", ліхтеровози, крокуючі екскаватори, точні верстати, електрозварювальні прилади виготовляються за новітніми технологіями й відповідають найвищим світовим стандартам.

Україна – транзитна держава, через яку проходить 5 з 10 міжнародних транспортних коридорів Європи. Розвинені всі сучасні види транспорту – залізничний, автомобільний, річковий, морський, трубопровідний та повітряний.

Головні морські порти: Одеса, Іллічівськ, Херсон, Ізмаїл, Маріуполь, Керч. Основна водна артерія – Дніпро, судноплавні також Десна, Прип'ять, Дністер, Дунай. Летовища наявні в усіх обласних центрах, у багатьох з них і столиці Києві – міжнародні. Серед інших, діють нові авіакомпанії ("Міжнародні Авіалінії України", "Київвіа", "Аеросвіт" та ін.).

Структура виробництва (С. в.) – якісне розчленування й кількісна пропорційність суспільного процесу виробництва. Як цілісна система, що перебуває в процесі постійного розвитку, С. в. сформувалася у період машинної стадії капіталізму. В її основі лежить суспільний поділ праці. Розрізняють галузеву, загальноекономічну, територіальну й соціально-економічну структури виробництва. Галузева С. в. – це групування підприємств на галузі, підгалузі й види виробництв. Галузь – група підприємств, що випускають однорідну або споріднену продукцію (наприклад, машинобудування, легка промисловість), які, у свою чергу, діляться на дрібніші підгалузі й види підприємств. Рівень розвитку галузевої С. в. є важливим показником розвитку продуктивних сил. У СІНА, наприклад, нараховується близько 700 галузей і підгалузей, в Україні – біля 300. Загально-економічна (відтворювальна) С. в. розглядається як пропорційність між натуральними речовими й функціональними частинами суспільного продукту, між фондом заміщення матеріальних витрат виробництва й чистим продуктом (національним доходом), між фондом нагромадження і фондом споживання, між виробництвом засобів виробництва й виробництвом предметів споживання, між виробничою і невиробничою сферами. У співвідношенні цих частин процесу відтворення важливо забезпечити пропорційність, яка залежить від типу відтворення: екстенсивного чи інтенсивного. Територіальна С. в. характеризується розміщенням виробництва в окремих регіонах країни. Соціально-економічна структура характеризується соціальним та професійно-кваліфікаційним складом населення, співвідношенням різних верств за формами власності, рівнем життя тощо [33].

Власність – економічна категорія, що є одним із проявів суспільних відносин стосовно привласнення матеріальних благ.

Право власності – це сукупність правових норм, які регулюють і закріплюють суспільні відносини, що виникають із присвоєння матеріальних благ громадянами, юридичними особами та державою, які надають названим суб'єктам рівні права та обов'язки з володіння, користування і розпорядження майном. Володіння – фактична наявність речі в господарстві власника і його можливість впливати на неї безпосередньо. Володіння

може бути законним (наприклад, наявність в особі речі за правом власності) і незаконним (володіння майном, добутих злочинними діями, привласнення знахідки). Незаконне володіння поділяється на добросовісне (коли особа не знала і не могла знати про те, що володіє чужим майном) і недобросовісне (коли особа знала чи повинна була знати про те, що володіння незаконне).

Користування – це право вилучати з речей їхні корисні властивості (наприклад, обробляти землю та отримувати врожай, вживати продукти харчування, носити одяг і взуття).

Розпорядження – це право визначати юридичну або фактичну долю майна (наприклад, продавати, дарувати, обмінювати, переробляти, заповідати тощо).

Сукупність зазначених повноважень в особі дають підстави вважати її власником відповідного майна.

Розглядають такі форми власності:

власність народу України – надра землі, повітряний простір, водні та інші природні ресурси її континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони;

приватна власність – майнові та особисті немайнові блага конкретної фізичної особи (жильї будинки, транспортні засоби, грошові кошти, цінні папери, результати інтелектуальної творчості та інше майно споживчого й виробничого призначення);

колективна власність – це майно, що належить певному колективу і є необхідним для його функціонування (майно колективного підприємства, кооперативу, орендного чи акціонерного підприємства, господарського товариства, господарського об'єднання, професійної спілки, політичної партії чи іншої громадської організації, релігійної організації тощо);

державна власність – це майно, необхідне для виконання державою своїх функцій (єдина енергетична система, інформаційна система, системи зв'язку, транспорту загального користування, кошти державного бюджету тощо). Державна власність поділяється на загальнодержавну та власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальну) [34].

Економічна система – сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованої на виробництво, обмін, розподіл, споживання товарів і послуг, на регулювання економічної діяльності [35].

Ринкова економіка – форма економічної організації, при якій координація дій здійснюється на основі взаємодії на ринках вільних приватних виробників і вільних індивідуальних споживачів.

Ринкова економіка – соціально-економічна система, що розвивається на основі приватної власності й товарно-грошових відносин. Ринкова економіка спирається на принципи свободи підприємництва й вибору.

Ринкова економіка – економіка, організована на основі ринкової саморегуляції, при якій координація дій учасників здійснюється державою, а саме: законодавчої та судовою владою безпосередньо, а виконавчою тільки опосередковано, шляхом запровадження різних податків, зборів, пільг тощо. Це економіка, у якій тільки рішення самих покупців, постачальників товарів і послуг визначають структуру розподілу.

З позиції історії бізнесу ринкова економіка – економічна система, що спрямовується й регулюється механізмом стихійних ринкових трансакцій в інституційному середовищі й пануванні відповідних інститутів [36].

В умовах ринкової економіки проблеми її структури є важливим фактором зовнішньоекономічних відносин, це досить складне й багатопланове поняття. Воно включає в себе, насамперед, соціально-економічну структуру економіки, яка характеризується формами власності на засоби виробництва, і організаційно-

економічну структуру, що визначається співвідношенням різних форм організації виробництва.

Так розвідувальна діяльність іноземних спецслужб спрямована на:

- вивчення та отримання інформації про найважливіші складові державної економіки, визначення її уразливих місць та особливостей;
- вербування осіб, які мають доступ до керівництва основними фінансовими сферами та стратегічними фінансовими фондами;
- розроблення системи контролю над розвитком та діяльністю нашої економіки.

На початку розвитку суспільства й держави діяльність розвідувальних підрозділів було отримання інформації про стан та чисельність армії ворога, для формування попередньої стратегії протидії й вчасного реагування на можливі загрози. Відповідно на теренах нашої держави теж здійснюється розвідувальна діяльність стосовно стану нашого військового потенціалу для відповіді на збройну агресію та захист державних кордонів.

Військовий потенціал – можливості держави чи коаліції держав утримувати й удосконалювати збройні сили, підвищувати їхню боєздатність, поповнювати навченими кадрами, забезпечувати сучасною зброєю та військовою технікою і всіма видами постачання в мирний і воєнний час. Будучи взаємопов'язаним з економічним, науково-технічним та морально-політичним потенціалом, військовий безпосередньо проявляється у військовій могутності держави.

Зміст військового потенціалу становлять: кількість і якість озброєння та військової техніки; ступінь забезпеченості військ матеріально-технічними засобами у розмірах, необхідних для ведення сучасної війни; кількість особового складу, його морально-політична, психологічна, загальноосвітня, військова та військово-технічна підготовка; ступінь підготовленості командних кадрів; наявність навчених і готових до мобілізації резервів; рівень розробки воєнних доктрин і теорій; бойова готовність збройних сил; мобілізаційні можливості держави тощо.

Усі компоненти військового потенціалу пов'язані між собою і взаємно впливають один на одного. Оснащення збройних сил ядерною зброєю надає військовому потенціалу держави якісно нового значення [37].

Збройні сили (лат. *Viresamatae*; англ. *Armedforces*) – військова озброєна організація держави, що включає регулярні й нерегулярні військові формування держави [38].

Боєздатність або бойова здатність (рос. боеспособность, англ. *Fightingefficiency*; нім. *Kampffähigkeit*) – це визначений стан здатності військ (авіації, сил флоту) вести бойові дії, виконувати бойові завдання. Є визначальним елементом бойової готовності військ і найважливішою умовою досягнення перемоги [39].

Кадрове забезпечення армії – комплекс дій, спрямованих на пошук, оцінку й встановлення заздалегідь передбачених стосунків з військовим професіоналом у самому війську для подальшої участі в бойових діях [40].

Зброя – сукупність технічних пристроїв та засобів, що застосовується для ураження живої сили противника, його техніки, спорудження та інших цілей під час ведення бойових дій, озброєння [41].

Також виявляє цікавість для іноземних розвідувальних підрозділів українська військово-технічна промисловість, яка виробляє військову зброю. В Україні налагоджено виробництво ракетноносіїв, супутників та обладнання для дослідження космосу. Україна є значним виробником військової техніки: танків, військово-транспортних літаків, зенітно-ракетних комплексів, оптичного обладнання.

Діяльність спеціальних підрозділів розвідки іноземних країн у військовій сфері спрямована на:

отримання інформації про чисельність, підготовленість та озброєність нашої армії;

дискримінацію нашої армії як непотрібного, зайвого державного органу, ведення політики щодо утистки фінансування та зменшення забезпечення Міністерства оборони України;

отримання інформації про технічні військові розробки та наукові відкриття в галузі військової техніки;

вербування осіб, які мають можливість впливу, або здійснюють керівництво Збройними Силами України, а також осіб, які у зв'язку зі своїм службовим становищем мають доступ до військової таємниці;

аналіз отриманих відомостей для визначення вразливих місць та проведення диверсійних дій.

Однією із найважливіших сфер інтересу іноземної розвідки є наукова сфера.

Наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання та використання нових знань у всіх сферах суспільного життя. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Фундаментальні наукові дослідження – наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку.

Прикладні наукові дослідження – наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання й використання знань для практичних цілей: розробка нових виробів, нових матеріалів, технологій та технологічного обладнання, нових методів лікування хвороб, медичних препаратів та медичного обладнання, нових сільгоспкультур, нових порід свійських тварин та промислових риб, нових технологій сільгоспвиробництва, пошук покладів корисних копалин [42].

Так, наукова діяльність включає дві складові: інтелект та творчість.

Інтелект – це здатність пізнавати і вирішувати проблеми, що об'єднують в собі пізнавальні здібності. Штучний інтелект – це розділ обчислювальної лінгвістики та інформатики, який займається формалізацією проблем і завдань інтелекту.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

Творчість може розглядатися у двох аспектах: психологічному й філософському. Психологія творчості досліджує процес, психологічний "механізм" протікання акту творчості як суб'єктивного акту індивіда. Філософія розглядає питання про сутність творчості, що порізно ставилося в різні історичні епохи.

Науковий потенціал – система продукування наукових знань, що охоплює такі складові:

чисельність наукового персоналу і резерв наукових кадрів;

кваліфікаційний склад наукових працівників та його відповідність вимогам щодо розв'язання завдань соціально-економічного розвитку;

аспірантуру й докторантуру;

організаційну структуру наукових колективів та їх науковий рівень;

фінансові ресурси, що спрямовуються державою на розвиток наукових досліджень, матеріально-технічну та наукову інфраструктуру;

інформаційне забезпечення науки; ефективність використання одержаних наукових результатів у науковій, соціальній та виробничій сферах.

Діяльність іноземних розвідувальних спецслужб у науковій сфері спрямована на:

отримання інформації про стан науковий потенціал, кількість та якість наукових досліджень у всіх сферах суспільного життя;

виявлення науковців та досліджень які становлять найвищий інтерес та загрозу в галузях обороноздатності, ядерної енергетики та інших засад національної безпеки; втягнення науковців за інтересами наукових розробок в сумісні проекти дослідження, конференції, симпозиуми та їх фінансування та компрометація;

вербування науковців, які мають інтерес та не мають моральних меж, амбіційні в досягненні наукового результату. Нездатність цих науковців критично сприймати реалії суспільного життя.

Отже, агентурна розвідка (англ. Humanintelligence) – вид розвідки, спрямований на здобування відомостей політичного, економічного, воєнного, військово-технічного й науково-технічного характеру з допомогою агентурної мережі – розвідників-нелегалів і спеціально завербованих таємних агентів, а також розвідників, які діють під прикриттям легальних структур та установ.

Основне завдання агентурної розвідки іноземних спецслужб – отримання доступу до найбільш важливих секретів, об'єктів, а також збір відомостей, добування документів, зразків виробів у всіх сферах суспільного життя, що неможливо придбати неагентурним шляхом. Ведеться як в мирний, так і у воєнний час, посилюється в загрозовий період і набуває особливо важливе значення під час війни.

Умови, у яких здійснюється агентурна розвідка іноземних країн в усіх сферах суспільного життя, що сприяють проникненню та їх діяльності:

У політичній сфері:

Використання політичної напруги в суспільстві.

Законодавча база, яка дозволяє плюралізм політичних напрямків.

Дезорганізація силових органів у протидії іноземним спецслужбам.

Лобіювання корпоративних інтересів у політичній сфері.

Ставлення на керівні посади "своїх" людей з компрометуючим минулим.

Надання необґрунтованих доступів до державної таємниці, особам сфера діяльності яких цього не передбачає.

Запровадження двомовності в органах влади, управліннях, наукових установах, армії, секретних об'єктах тощо.

У соціальній сфері:

Підтримка населенням політиків іноземних країн.

Родинні зв'язки агентів із українськими громадянами.

Національне питання.

Підтримка з боку засобів масової інформації.

Низький рівень самосвідомості громадян та нездатність до критичного аналізу інформації.

У економічній сфері:

Фінансове забезпечення.

Децентралізація основних виробничих фондів.

Приватизація стратегічних галузей економіки.

Сумісна власність на підприємства різних країн.

У військово-технічній сфері:

Володіння спеціальними методиками та технічне забезпечення

У науковій сфері:

Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатися сво-

єю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Суб'єктами права власності є фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), юридичні особи (господарські товариства, професійні спілки, громадські, релігійні об'єднання тощо), держава. Їх рівність перед законом і забезпечення захисту їхніх прав державою закріплено у ст. 13 Конституції.

Не дивлячись на те, що право власності в Україні охороняється законом. Зокрема, у розд. VI Кримінального кодексу України (далі – КК) встановлено, які саме суспільно небезпечні діяння проти власності є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [1].

Злочини проти власності становлять одну із найпоширеніших груп злочинних дій, що полягають у просуванні на керівні посади "своїх людей", всупереч виборності посад та іншим демократичним процедурам та правилам;

Плагіат, кампеляція та відверта крадіжка інтелектуальної власності;

Лобіювання у всіх сферах "своїх людей" із числа молодих людей науковців, які можуть виконати будь-які завдання з крадіжки інтелектуальної власності та діяти на користь певних осіб та груп впливу в науковій сфері.

Список використаних джерел

1. Конституція України. [Електронний ресурс]: Закон від 28 червня 1996 р. № 254 к/96 – ВР – Режим доступу: обмежений
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III //Відомості Верховної Ради України. – № 25-26. – Ст.131.
3. Про Службу безпеки України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 27, СТ.382
4. Асеевский А.И. ЦРУ: шпионаж, терроризм, зловецкие планы. – М.: Политиздат, 1988 – 270 с.
5. Бадрак В. Подприцеломинотранных спецслужб. //Зеркало недели. – 2000. – 20 марта
6. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [Монографія]. – К.: МАУП, 2001 – 384 с.
7. .Бороган И., Солдатов А. Продаются разведанные. Ценаторговорная. //Деловаяхроника. – 2002. – 13 мая.
8. Брожко К. Спеціальні служби сучасної України. //Людина і політика. – 1999. – №3.
9. Даллес А. Искусствозразведки. – М.: Международныеотношения – МП "Улисс", 1992 – 288 с.
10. Кассис В.Б., Колосов Л.С. За фасадом разведок. – К., 1988 – 304 с.
11. Киршин Ю.Я. Политическое содержание современных войн. – М., 1987 – 321 с.
12. Курілло В.Є. Про деякі базові засади латентології як науки. //Політичний менеджмент. – 2004. – №1.
13. Любов В.Н. Военнаяжестрость: Изистории и теории. – М., 1992 – 435 с.
14. Плэтт В. Информационная работа стратегической разведки. – М., 1958 – 341 с.
15. Аверьянов. Ю.И. Политология: Энциклопедический словарь. /Общ. ред и сост. – М.: Изд-во коммерч. ун-та, 1993 – 431 с.
16. Почепцов Г. Г. Информационные войны. – М.: "Рефл-бук", К.: "Ваклер", 2000. – 680 с.
17. Почепцов Г. Г. Коммуникативныетехнологии XX века. – М.: "Рефл-бук", К.: "Ваклер", 2000 – 352 с.
18. Профессия: имиджмейкер. – СПб: Алетей, 2001 – 256 с.
19. Рогозин Г. Политический сыск или внутренняя разведка? //Записки Президенту. – 2004. – №16.
20. Ронин Р. Своя разведка: способы вербовки агентуры, методы-проникновения в психику, форсированное воздействие на личность, технические средства скрытого наблюдения и съема информации: Практ. пособие. – Минск: Харвест, 1997 – 368 с.
21. Судоплатов П.А. Спецоперации. Лубянка и Кремль. 1930 – 1950 годы. – М., 1997.
22. Томас Г. Проблемы внутренней разведки. //Америка. – 2003. – 27 октября.
23. Черняк Е.Б. Химеры старого мира. Из истории психологической войны. – М., 1970 – 422 с.
24. Эндрю К. КГБ: история внешнеполитических операций от "Ле-нина до Горбачева". – Лондон, Сидней, Торонто: "Notabene", 1992 – 767 с.
25. Словник політологічних термінівhttp://slovnik.com.ua/
26. Юридична енциклопедія – Шемшученко Ю.С.
27. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

28. Политологический словарь-справочник. Авторы-составители: Погорельский Д.Е., Фесенко В.Ю., Филиппов К.В. / Под общей редакцией С.Н. Смоленского. – М.: "Эксмо", 2008. – 320 с. – (Библиотека словарей. Общественно-гуманитарные науки).
29. Соціологія : словник термінів і понять / Біленький Є. А., Козловець М. А., Саух І. В. [та ін.]; за ред. Біленького Є. А. і Козловця М. А. – К.: Кондор, 2006. – 370 с.
30. Философский энциклопедический Словарь. – М.: Советская Энциклопедия, 1983, с. 260–262.
31. Мельничук О. С. (головний ред.) та ін. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. – К.: Наук. думка, 1983 – ... Т.2
32. Ашин Г.К. Доктрина "массового общества". – М., 1971.
33. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2006. – 435 с.
34. Власність // Великий юридичний словник – slovari.yandex.ru/dict/jurid/article/jur3/jur-5659.htm
35. Словник економічних термінів : детальніше про термін "Економічна система" <http://www.economiks.net.ua/>

36. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Довідкове видання ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СЛОВНИК Видавництво "Знання" 01034, м. Київ-34, вул. Стрілецька, 28.
37. Військовий енциклопедичний словник (ВЕС), М., VI, 1984 р., 863 стор з ілюстраціями (іл.), 30 листів (іл.)
38. Збройні сили – slovari.yandex.ru / Збройні сили / БСЕ / Збройні сили / – стаття з Великої радянської енциклопедії
39. Військовий енциклопедичний словник (ВЕС), М., VI, 1984 р., 863 стор з ілюстраціями (іл.), 30 листів (іл.)
40. Огаркова. Н. В. – Воениздат М.Збройні сили // Радянська військова енциклопедія militera.lib.ru/enc/enc1976/sve2.djvu /, 1979. – Т. 2. – 654 с. – (В 8-ми томах)
41. Ярошкин В. І. Зброя: Цивільне, службове, бойове. – М.: Ось-89, 1998. – 222 с. ISBN 5-86894-156-X
42. Булатів О.С. Науковий потенціал держави [Електронний ресурс] Режим доступу: mgimo/2004/kafedry/mirec/prog-mirec2006_7-Bulatov.doc

Надійшла до редколегії 18.02.14

И. Сервецький, д-р юрид. наук, доц., проф.,
И. Дулкай, курсант
Национальная академия внутренних дел, Киев

АГЕНТУРА ИНОСТРАННОГО ГОСУДАРСТВА – ПОНЯТИЕ, СОДЕРЖАНИЕ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ОПАСНОСТЬ

В статье рассматриваются понятие и содержание агентуры иностранного государства. Отдельно исследуются вопросы общественной опасности агентуры иностранного государства.

Ключевые слова: уголовное право, оперативно-разыскное документирование, агентура, агентура иностранного государства.

I. Servezkiy, doctor of legal sciences, associate professor, professor,
I. Dulka, student
National academy of internal affairs, Kyiv

SECRET SERVICE OF THE FOREIGN STATE IS A CONCEPT, MAINTENANCE AND PUBLIC DANGER

A concept and maintenance of secret service of the foreign state are examined in the article. The questions of public danger of secret service of the foreign state are separately investigated.

Key words: criminal right, operational search documenting, secret service, secret service of the foreign state.

УДК 340.12(37)

О. Шевченко, д-р юрид. наук, проф.,
О. Піша, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК ПРЕТОРСЬКОГО ПРАВА

В статті досліджено виникнення і розвиток преторського права. Встановлено, що воно виникло в зв'язку з лакунами в законодавстві та діяло нарівні з римським цивільним правом.

Ключові слова: претор, преторське право, римське цивільне право, римське приватне право, преторський едикт, право народів (jus gentium).

Постановка проблеми. З метою вдосконалення відповідних положень в сфері сучасного права виникає потреба в правовому аналізі основних елементів преторського права.

У первісному суспільстві в період родового ладу не існувало правових способів захисту порушених прав особи. Як правило, у такому суспільстві застосовувався принцип таліону або ж Божий суд поєдинок. З появою приватної форми власності виникав спір стосовно права власності або ж стосовно виконання зобов'язань. У цьому випадку сторони зверталися до третьої сторони, яка вирішувала спір, виходячи із факту.

Коли з'являється більш розвинена юридична техніка, з'являється і матеріальне право, в якому закріплюються матеріальні санкції. Така система права мала назву процесуальної – actiones (дія, позов, судовий процес) [1].

Як правило створення нових норм матеріального права відставало від розвитку суспільних відносин, але процесуальна система права швидко і гнучко пристосовувалась до вимог суспільних потреб. Найбільшого розвитку така система досягла в римському та англосаксонському праві.

Римське право за рівнем правових норм і сьогодні посідає найвищу сходинку у романо-германській правовій системі. Організаційно-методичними передумовами появи римського процесуального права була республіканська форма правління з її правовою структурою магістратів.

Актуальність дослідження теми цієї статті полягає в тому, що в період швидких змін у суспільних відносинах України, її матеріальне право розвивається досить повільно, не встигає формувати норми, які б були адекватними викликам життя. Використання досвіду нормотворення в Римі у період республіки дозволило б демократизувати організаційно-методичне прискорення вирішення актуальних питань, що з'являються в українських цивільно-правових відносинах. Актуальність теми полягає і в тому, що питанню формування і розвитку римського процесуального права у вітчизняній юридичній науці надається недостатньої уваги. Найбільшу увагу питанню виникнення та розвитку римського процесуального права приділяли такі відомі дореволюційні вчені, як Покровський І., Кістяківський М., Мітюков О., Катков М., Карпека В. та інші. У вітчизняній юридичній науці питання виникнення і розвитку римського процесуального (преторського) права поки що не стало предметом спеціального наукового дослідження.

© Шевченко О., Піша О., 2014

